

Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції у 2011 р. (за даними судової статистики) ¹

У 2011 р., згідно з даними Державної судової адміністрації України (далі — ДСА), суди загальної юрисдикції по першій інстанції розглянули (з урахуванням повернутих) 8,1 млн справ, заяв, позовних заяв, скарг, подань, клопотань (далі — справи та матеріали) різних категорій, що на 16,3 % більше порівняно з 2010 р. Зокрема, суди розглянули: адміністративних — 3,8 млн справ та матеріалів, що у 2,4 раза більше, ніж у 2010 р.; кримінальних — 754,6 тис., що на 5,9 % більше; цивільних — 1,9 млн, що на 24,1 % менше; господарських — 267,9 тис., що на 2,3 % менше; про адміністративні правопорушення — 1,3 млн, що на 19,7 % менше. Статистичні дані свідчать, що збільшення кількості таких справ і матеріалів відбулося в основному за рахунок розглянутих адміністративних справ та матеріалів, зокрема, з приводу обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг (Закон від 2 грудня 2010 р. № 2748-VI «Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві положення» Закону «Про судоустрій і статус суддів» щодо передачі справ, пов'язаних із соціальними виплатами»; далі — справ, пов'язаних із соціальними виплатами).

У 2011 р. дещо поліпшився стан справ з оперативністю розгляду судами адміністративних та цивільних справ. Так, незважаючи на збільшення на 22,4 % кількості адміністративних справ, розглянутих загальними місцевими та окружними адміністративними судами з порушенням строків, передбачених положеннями Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС), їх питома вага зменшилась і становить 5,7 % [10,4 %] ² від кількості справ, провадження в яких закінчено. Минулого року, незважаючи на збільшення на 31,4 %, або 45,3 тис. кількості нерозглянутих адміністративних справ у строк понад два місяці (без урахування справ, провадження в яких зупинено), їх частка від тих, що перебували у провадженні, дещо зменшилась і становила 1,2 % [1,8 %].

У 2011 р. кількість цивільних справ наказного, позовного, окремого провадження, розглянутих із порушенням строків, установлених Цивільним процесуальним кодексом України (далі — ЦПК), зменшилась на 43 %, їх питома вага також дещо зменшилась і становить 8,3 % [10,3 %] від кількості тих справ, провадження в яких закінчено; у тому числі питома вага справ позовного та окремого провадження, розглянутих понад строки, передбачені ст. 157 ЦПК, дещо збільшилась — 12,3 % [12,1 %]. У строк понад три місяці не розглянуто 48,3 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, що на 24,5 % менше, ніж у 2010 р.; водночас їх частка від кількості тих, що перебували на розгляді судів, збільшилась і становила 4,1 % [3,2 %].

Залишилася стабільною кількість спорів, вирішених місцевими господарськими судами понад строк, передбачений положеннями Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК), — 34, а їх частка від кількості справ, провадження в яких закінчено, дещо збільшилась і становить 0,03 % [0,02 %].

Кількість кримінальних справ, призначених до попереднього і судового розгляду з порушенням строків, передбачених положеннями статей 241 та 256 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК), порівняно з 2010 р. збільшилась на 29 %; їх частка від кількості справ, провадження в яких закінчено, також дещо збільшилась і становить 3 % [2,4 %]. У строк понад шість місяців суди не розглянули також майже 10 тис. кримінальних справ (без урахування справ, провадження в яких зупинено), що на 8,2 % менше, або 4 % [4,3 %] від кількості тих, що перебували на розгляді в судах.

У 2011 р. апеляційні суди з розгляду цивільних і кримінальних, господарських, адміністративних справ, справ про адміністративні правопорушення за апеляціями та апеляційними скаргами розглянули 1 млн 206,6 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що в 1,4 раза більше порівняно з 2010 р.

Минулого року дещо погіршився стан справ із якістю ухвалених місцевими судами судових рішень. Так, у 2011 р. в апеляційному порядку скасовано і змінено вироків стосовно 12,9 тис. осіб, що на 20,1 % більше, ніж у 2010 р., або 6,9 % [5,6 %] від кількості тих, щодо яких постановлено вироків місцевими загальними судами. Також збільшилась як кількість, так і частка скасованих

¹ Дані судової статистики опрацювали і підготували до опублікування заступник начальника управління вивчення та аналізу судової практики Верховного Суду України Г.І. РУДНИК та головний консультант цього управління О.О АПАНАСЕНКО.

² Тут і далі, якщо не зазначено інше, у квадратних дужках наведено статистичні дані за 2010 р.

та змінених в апеляційному порядку постанов в адміністративних справах і становила 290,9 тис., що у 2,7 раза більше, або 8,3 % [7,1 %] від кількості тих, що ухвалені місцевими судами (окружними та загальними). Водночас кількість скасованих і змінених рішень у цивільних справах позовного та окремого провадження зменшилася на 22,5 % і становила 30,8 тис., але їх частка від кількості ухвалених місцевими загальними судами рішень дещо збільшилась і становить 4,1 % [2,8 %].

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ минулого року закінчив провадження (з урахуванням повернутих, переданих та розглянутих по суті) з розгляду 50,3 тис. цивільних і 13,1 тис. кримінальних справ та матеріалів.

Упродовж 2011 р. Вищий адміністративний суд України закінчив провадження в 59,8 тис. справ та матеріалів, що на 3 % більше, ніж у 2010 р. Вищий господарський суд України — у 34,3 тис. касаційних скарг, подань, що на 7,4 % більше. Верховний Суд України закінчив провадження майже у 32 тис. справ та матеріалів, що на 47,6 % менше.

Обсяг роботи судів та навантаження на суддів

Упродовж 2011 р., згідно з даними ДСА, на розгляд до місцевих загальних судів надійшло 7 млн 416 тис. справ та матеріалів усіх категорій, що на 15,6 % більше, ніж у 2010 р. До кожного судді місцевого загального суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця в середньому надходило на розгляд по 139,6 справ та матеріалів [121,1], у тому числі адміністративних — 64,5 [29,7], цивільних — 36,1 [46,3], кримінальних — 14,1 [12,9], про адміністративні правопорушення — 24,7 [30,7].

До апеляційних судів з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення (далі — апеляційні загальні суди) надійшло на розгляд 441,8 тис. справ та матеріалів по першій інстанції, апеляцій, апеляційних скарг, справ. Кожний суддя апеляційного загального суду щомісяця в середньому отримував на розгляд по 23,4 [25,2] справи та матеріалу всіх категорій.

Минулого року на розгляд до окружних адміністративних судів (згідно з даними ДСА) надійшло 281,1 тис. справ та матеріалів; у середньому до кожного судді окружного адміністративного суду (з розрахунку чисельності суддів за штатним розписом) щомісяця надходило на розгляд по 38 [35,4] справ та матеріалів. На розгляд до апеляційних адміністративних судів надійшло 958 тис. апеляційних скарг, справ. Кожний суддя апеляційного суду з розгляду адміністративних справ щомісяця отримував на розгляд по 216,6 [71,3] справи та матеріалу.

На розгляд до місцевих господарських судів надійшло 260,5 тис. справ та матеріалів; кожний суддя місцевого господарського суду щомісяця отримував на розгляд по 31,2 [35,8] справи та матеріалу; кожний суддя апеляційного суду з розгляду господарських справ — по 14,1 справи та матеріалу [12,6].

Згідно з даними Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, у 2011 р. до кожного судді цього суду в середньому надходило на розгляд по 65 справ та матеріалів; зокрема, до кожного судді: судової палати у цивільних справах — майже по 88 касаційних скарг, справ та заяв; судової палати у кримінальних справах — по 33 справи та матеріалу³.

Минулого року кожний суддя Вищого адміністративного суду України в середньому щомісяця отримував на розгляд по 95 справ та матеріалів; кожний суддя Вищого господарського суду України — по 26,7 справ та матеріалів. Щомісяця до кожного судді Верховного Суду України в середньому надходило на розгляд по 4,3 [91,7] справи та матеріалу.

Розгляд кримінальних справ

На розгляді місцевих та апеляційних загальних судів як судів першої інстанції у 2011 р. перебувало майже 812 тис. кримінальних справ і матеріалів, що на 5,2 % більше, ніж у 2010 р.; із них у 753,8 тис., або 92,8 % [92,2 %] провадження закінчено. У тому числі закінчено провадження у 203,1 тис. кримінальних справ, що на 2,5 % більше, або 80,7 % [79,3 %] від кількості тих, що перебували на розгляді судів, з яких у 160,8 тис. справ суди постановили обвинувальний чи виправдувальний вирок, що становить 79,2 % [83,1 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено.

Кількість кримінальних справ про злочини, вчинені організованими групами та злочинними організаціями, що перебували у провадженні судів, збільшилась порівняно з 2010 р. на 7,9 % і становила 1,1 тис. Із постановленням вироку суди розглянули 397 справ, що на 3,4 % менше, або 72,1 % [76,1 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. На додаткове розслідування та в порядку, передбаченому ст. 249¹ КПК, суди повернули 88 таких справ, що на 33,3 % більше, ніж у 2010 р., або 16 % [12,2 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено; провадження закрито у 20 справах, що на 17,6 % більше. Суди визнали винними у вчиненні злочинів у складі організованих груп та злочинних організацій 1,2 тис. осіб, або 84,6 % [81,2 %] від кількості засуджених за вироками, що набрали і не набрали законної сили; виправдано 21 особу [3 осіб].

На розгляді судів перебувало 11,2 тис. кримінальних справ про злочини, вчинені неповнолітніми чи за їх участю, що на 8 % менше порівняно з 2010 р. Вирок постановлено у 7,2 тис. справ, що також менше на 15,2 %, або 75,9 % [83,9 %] від розглянутих; на додаткове розслідування та в порядку, передбаченому ст. 249¹ КПК, суди повернули 225 справ, що на 17,9 % менше, ніж у 2010 р., або 2,4 % [2,7 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено; водночас кількість справ, в яких провадження закрито, збільшилась на 60,4 % і становила 1,9 тис.

Дещо погіршилась ситуація з оперативністю призначення до розгляду місцевими та апеляційними за-

³ Див.: «Аналіз здійснення судочинства та даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2011 р.», розміщений на офіційному веб-сайті цього суду.

гальними судами кримінальних справ. Так, кількість справ, що були призначені до розгляду з порушенням процесуальних строків, передбачених статтями 241, 256 КПК, у 2011 р. порівняно з 2010 р. збільшилася на 29 % і становила 6 тис., а їх питома вага від тих, провадження в яких закінчено, — на 3 % [2,4 %]. Найчастіше порушували строки призначення справ до попереднього та судового розгляду суди областей: Житомирської — 13,2 % [10,8 %], Одеської — 12,6 % [3,5 %], Рівненської — 10,5 % [10,5 %], Кіровоградської — 9,6 % [4,2 %], Харківської — 4,7 % [5,7 %], Львівської — 4,7 % [4,9 %], Сумської — 4,5 % [4,7 %]. Водночас завдяки зусиллям суддів немає порушень процесуальних строків під час призначення справ до розгляду у судах Чернівецької області та м. Севастополя. Наявне поліпшення з оперативністю призначення до розгляду справ у судах АР Крим — 1 % [2,1 %], областей: Дніпропетровської — 1,3 % [2,2 %], Тернопільської — 0,04 % [1,4 %], Полтавської — 0,1 % [0,7 %], а також м. Києва — 1,4 % [2,3 %].

Залишилися нерозглянутими майже 40 тис. кримінальних справ (без урахування тих, провадження в яких зупинено), що на 4,4 % менше, або 15,9 % [16,7 %] від кількості тих, що перебували на розгляді судів. У тому числі в строк понад шість місяців суди не розглянули також майже 10 тис. справ, що на 8,2 % менше, або 4 % [4,3 %]; понад один рік у провадженні судів перебувало 4,4 тис. кримінальних справ, що на 5,2 % менше, або 1,7 % [1,8 %]. Найбільша питома вага таких справ у судах м. Севастополя — 12,8 %, або 359 справ [15,4 %], м. Києва — 3,1 %, або 414 [1,5 %], а також областей: Закарпатської — 3,9 %, або 200 [2,9 %], Житомирської — 3,5 %, або 239 [2,4 %], Харківської — 3,3 %, або 638 [4 %], Одеської — 2,4 %, або 320 [3,9 %].

Станом на 1 січня 2012 р. суди по першій інстанції не розглянули 3 тис. справ, що на 11,1 % менше порівняно з аналогічним періодом 2010 р., або 1,2 % [1,4 %] від кількості тих, що перебували у провадженні судів, за якими 4,6 тис. осіб трималися під вартою і рахувалися за судами понад шість місяців. Зокрема, кількість таких справ збільшилась у судах АР Крим — з 5 до 9, або на 80 %, областей: Київської — з 32 до 53, або на 65,6 %, Черкаської — з 66 до 96, або на 45,5 %, Закарпатської — з 64 до 79, або на 23,4 %, Миколаївської — з 50 до 62, або на 24 %, а також м. Києва — з 304 до 400, або на 31,6 %.

Упродовж 2011 р. суди відклали розгляд 133,2 тис. кримінальних справ, або 52,9 % [55,5 %] від кількості тих, що перебували у провадженні. В основному до тривалого перебування справ на розгляді судів призводить неявка в судові засідання учасників процесу. Так, станом на 1 січня 2012 р. через неявку підсудних, свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу було відкладено розгляд 14,6 тис. [15,2 тис.] справ, що всього на 3,9 % менше, ніж на 1 січня 2011 р., або 59,4 % [61,7 %] від загальної кількості справ, розгляд яких відкладено. Із них через неявку свідків чи потерпілих — 7,1 тис., або 28,7 % [29,5 %] від загальної кількості справ, розгляд яких відкладено; підсудного — 5 тис. справ, або 20,5 % [20 %]; захисника — 1,5 тис. справ, або 6,3 % [7,6 %]; прокурора — 370

справ, або 1,5 % [2,2 %]. Суди приймали рішення про привід свідка чи потерпілого під час розгляду 39,6 тис. справ, що майже як і в попередньому році; із них органи внутрішніх справ не виконали постанови судів про привід осіб у 14,2 тис. справ, або 35,8 % [35 %] від прийнятих; про привід підсудного — у 24,1 тис. справ, із них не виконано постанови судів про привід підсудного у 7,5 тис. справ, або 31 % [31,7 %]. Суди змінили підсудному запобіжний захід на взяття під варту в 3,9 тис. кримінальних справ, що на 2 % більше порівняно з 2010 р.

Через нездійснення доставки підсудного до суду, який тримається під вартою, відкладено розгляд у 1,7 тис. справ, що на 14,2 % більше, або 6,8 % [5,9 %] від кількості всіх справ, розгляд яких було відкладено. Найбільший відсоток відкладених із цієї причини справ у судах областей: Черкаської — 14,5 % [5,6 %], Київської — 14,3 % [19,7 %], Миколаївської — 13,9 % [5,6 %], Кіровоградської — 12,2 % [11,4 %], Дніпропетровської — 11,4 % [6,2 %]. Необхідно також зауважити, що в судах м. Севастополя удвічі зменшилась як кількість справ, відкладених через нездійснення доставки підсудного до суду, який тримається під вартою, так і їх питома вага від числа всіх справ, розгляд яких було відкладено, — 10,1 % [21 %].

Суди постановили окремі ухвали у зв'язку зі зривом судових засідань у 2,2 тис. справ, що на 16,7 % більше, або 1,7 % [1,4 %] від кількості тих, в яких розгляд було відкладено упродовж минулого року. За вияв неповаги до суду (ст. 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення; далі — КпАП) адміністративне стягнення накладено на 593 осіб, що у 2,1 раза менше порівняно з 2010 р.

Якість розслідування кримінальних справ органами досудового слідства також впливає на оперативність розгляду судами справ. Суди по першій інстанції повернули на додаткове розслідування (згідно зі статтями 246, 281 КПК) та прокурорам (ст. 249¹ КПК) для усунення виявлених порушень, а також прокурори відкликали із суду (у порядку, передбаченому ст. 232 цього Кодексу) 6,8 тис. кримінальних справ, що на 6,7 % менше, ніж у 2010 р. Питома вага зазначених справ також зменшилась і становить 3,4 % [3,7 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. У тому числі на додаткове розслідування повернено 5,1 тис. кримінальних справ публічного обвинувачення, що майже на рівні попереднього року, або на 0,1 % більше, їх питома вага становить 2,5 % [2,6 %]. У зв'язку з наданням судами доручень органам досудового слідства щодо виконання певних слідчих дій відкладено розгляд у 482 кримінальних справах, що на 6,6 % більше, з яких у визначений законом строк не виконано доручення у 103 справах, або 21,4 % [24,3 %].

У 2011 р. збільшилась як кількість, так і питома вага осіб, щодо яких апеляційні загальні суди скасували ухвали (постанови) місцевих загальних судів про повернення справ на додаткове розслідування. Так, скасовано ухвали (постанови) стосовно 2,4 тис. осіб, що на 11 % більше, ніж у 2010 р., або 34,2 % [31,7 %] від

кількості тих, щодо яких справи було повернено на додаткове розслідування. Найбільша частка скасованих ухвал (постанов) про повернення справ на додаткове розслідування, постановлених місцевими загальними судами областей: Тернопільської — 61,5 % [33,3 %], Рівненської — 60,5 % [39,7 %], Херсонської — 57,7 % [31 %], Миколаївської — 54,3 % [21,4 %].

У зв'язку з розшуком підсудних суди зупинили провадження у 7,3 тис. кримінальних справ, що становить 85,6 % [85,3 %] від кількості справ публічного обвинувачення, провадження в яких зупинено.

Місцеві та апеляційні загальні суди як суди першої інстанції постановили виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення стосовно 431 особи; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких постановлено вироки, становила 0,2 % [0,2 %].

За фактами порушення законності при провадженні дізнання чи досудового слідства суди у 2011 р. постановили 1,8 тис. окремих ухвал, що на 10,9 % менше, ніж у 2010 р., їх питома вага становить 34,8 % [39,1 %] від кількості справ, що були направлені на додаткове розслідування. Недостатньо реагують окремими ухвалами на виявлені істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону, допущені у справах під час проведення досудового слідства, суди м. Севастополя, які повернули на додаткове розслідування 171 справу, що у 2,6 раза більше, ніж у 2010 р., а окремих ухвал постановили лише 5, або 2,9 % [повернули 65 справ, але не постановили жодної окремої ухвали], суди областей: Харківської, які повернули на додаткове розслідування 487 справ, а окремих ухвал постановили лише 31, або 6,4 % [6,4 %]; Кіровоградської — 257 справ, а окремих ухвал — лише 33, або 12,8 % [16,1 %]; Черкаської — відповідно 190 справ, а окремих ухвал — лише 25, або 13,2 % [16,6 %]; а також м. Києва — 439 справ, а окремих ухвал — лише 80, або 18,2 % [14,8 %].

У 2011 р. на розгляд до судів надійшло 221,7 тис. подань органів досудового слідства з різних питань, що на 9,2 % більше, ніж у 2010 р. Суди розглянули 220 тис. таких подань, що на 9,4 % більше. Із них задоволено 201,7 тис. подань, або 91,7 % [92,4 %] від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто 45,7 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, що на 0,7 % менше порівняно з 2010 р., з яких задоволено 39,7 тис. подань, або 87 % [88 %] від кількості розглянутих. Стосовно 5,9 тис. обвинувачених суди відмовили у задоволенні подань щодо взяття під варту, або 13 % [12 %] від кількості розглянутих. Розглянуто 4,8 тис. апеляцій обвинувачених та їх захисників на постанови суддів про застосування цього запобіжного заходу, що на 10,2 % більше; задоволено 846 таких подань, або 2,1 % [1,7 %] від кількості винесених місцевими загальними судами постанов про взяття під варту. Крім того, за 2,7 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту особи, яка перебуває на волі, судді надали дозвіл затримати підозрюваного, обвинуваченого і доставити його до суду під вартою, що на 3,7 % менше порівняно з 2010 р. Суди також розглянули 10,3 тис. подань про продовження строків тримання під

вартою, що на 10,1 % менше; із них задоволено 9,9 тис., або 95,9 % [96,4 %].

За результатами розгляду справ у 2011 р. суди взяли під варту 8,6 тис. осіб, що на 1,6 % менше, ніж у 2010 р. Звільнено з-під варту 5,8 тис. осіб, що на 3,3 % менше, у тому числі 4,1 тис. осіб, або 71,5 % [65,6 %] — у зв'язку із засудженням особи до інших видів покарання, не пов'язаних із позбавленням волі на певний строк; 73 особи [30] — у зв'язку із постановленням стосовно особи виправдувального вироку. За результатами розгляду апеляцій на судові рішення у кримінальних справах було звільнено з-під варту 700 осіб [594]; Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ за результатами розгляду касаційних скарг на судові рішення у кримінальних справах звільнив з-під варту 52 особи; Верховний Суд України як суд касаційної інстанції — 7 осіб [34].

Під заставу суди звільнили 129 осіб [109], що на 18,3 % більше. За порушення вимог застави суди постановили звернути на користь держави 367,2 тис. грн.

Суди розглянули 25,5 тис. скарг на дії органів досудового слідства, що на 9,7 % більше порівняно з 2010 р., з яких задоволено 8,5 тис., або 33,1 % [35,2 %] від кількості розглянутих. У тому числі розглянуто 11,5 тис. скарг на постанови про порушення кримінальної справи, що також на 6,5 % більше, з яких задоволено 3 тис., або 26,4 % [26,9 %] від кількості розглянутих. Про відмову в порушенні кримінальної справи розглянуто 11,6 тис. скарг, що на 9,3 % більше, із них задоволено 4,8 тис., або 41,3 % [43,6 %] від кількості розглянутих; про закриття справи — 799, що на 2,3 % менше, із них задоволено 307, або 38,4 % [44 %].

За постановами слідчих від кримінальної відповідальності у 2011 р. суди звільнили 6,6 тис. осіб, що всього на 0,9 % менше, ніж у 2010 р. Кількість розглянутих судами постанов слідчих про вирішення питання щодо закриття справ у зв'язку із закінченням строків давності у справах щодо невстановлених осіб, які вчинили злочини, зменшилася порівняно з 2010 р. на 6,9 % і становила майже 130 тис.; із них задоволено 128,2 тис., або 98,7 % [99,1 %] від кількості розглянутих.

У порядку, передбаченому ст. 27 КПК, суди розглянули 9,9 тис. скарг потерпілих про притягнення осіб до кримінальної відповідальності, що всього на 2,2 % менше, ніж у 2010 р., у тому числі кримінальні справи порушено за 3,1 тис. скарг, що на 3,2 % менше, або 31,6 % [31,9 %] від кількості розглянутих; відмовлено у порушенні кримінальної справи майже за 1 тис. скарг, що всього на 0,4 % більше, або 10 % [9,8 %]. Залишено без розгляду та повернено особам, які їх подали, 5,2 тис. скарг, що на 1,9 % менше, або 52,6 % [52,5 %] від кількості розглянутих; прокурорам за належністю надіслано 569 скарг, що на 3,7 % менше, або 5,7 % [5,8 %].

У 2011 р. суди постановили майже 6 тис. окремих ухвал з метою усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, а також з інших підстав, що на 3,6 % менше, ніж у 2010 р.; їх частка серед справ, провадження в яких закінчено, — лише 2,9 % [3,1 %]. До судів надійшли повідомлення про вжиті заходи за

4 тис. окремих ухвал, що становить 67,6 % [68,1 %] від кількості постановлених. Найменше на виявлені під час розгляду справ недоліки постановленням окремих ухвал реагували суди областей: Рівненської — 0,7 % [0,9 %], Тернопільської — 1 % [1,3 %], Черкаської — 1 % [1,4 %], Харківської — 1,2 % [1,5 %], Хмельницької — 1,2 % [0,9 %], Донецької — 1,3 % [1,7 %]. Найбільша питома вага окремих ухвал у судах областей: Вінницької — 9,6 % [8,7 %], Волинської — 8,4 % [7,2 %], Закарпатської — 6,4 % [8,8 %].

Із фіксуванням судового процесу за допомогою звукозаписувальних технічних засобів розглянуто 5,3 тис. справ, що всього на 0,6 % менше порівняно з 2010 р., або 2,6 % [2,7 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено.

На розгляді в апеляційних загальних судах по першій інстанції перебувало 250 кримінальних справ. Закінчено провадження в 192 кримінальних справах, із яких на додаткове розслідування повернено 24 справи, або 12,5 % [16,9 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. Із постановленням вироку розглянуто 131 справу, або 68,2 % [71,2 %] від кількості тих, провадження в яких закінчено. Залишилися нерозглянутими 52 кримінальні справи (без урахування справ, провадження в яких зупинено), або 20,8 % [15,9 %] від кількості тих, що перебували на розгляді судів. У тому числі у строк понад шість місяців суди не розглянули також 40 справ, або 16 % [11,2 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

За апеляціями на вироки, ухвали (постанови) місцевих загальних судів до апеляційних загальних судів надійшло 58,9 тис. справ та матеріалів, у тому числі за апеляціями на вироки — майже 29 тис. справ, що на 8,1 % більше порівняно з 2010 р. За апеляціями перевірено законність та обґрунтованість 48,5 тис. вироків, ухвал (постанов) місцевих судів, що на 7,7 % більше; задоволено в 19,3 тис. кримінальних справ та матеріалів, що також на 15,9 % більше.

У 2011 р. в апеляційному порядку скасовано і змінено вироки стосовно 12,9 тис. осіб, що на 20,1 % більше, ніж у 2010 р., або 6,9 % [5,6 %] від кількості тих, щодо яких постановлено вироки місцевими загальними судами. Найбільший відсоток скасованих та змінених за апеляціями вироків, як і в попередні роки, постановили суди м. Севастополя — 14,9 % [10,6 %], м. Києва — 9,9 % [8,7 %], а також областей: Закарпатської — 10 % [9 %], Житомирської — 9,9 % [7 %], Донецької — 8,8 % [6,9 %], Волинської — 8,7 % [6 %]. У тому числі за апеляціями скасовано вироки стосовно 8,7 тис. осіб, або 4,6 % [3,6 %]. Підставами для скасування вироків в апеляційному порядку найчастіше були істотні порушення вимог кримінально-процесуального закону (ст. 370 КПК) — стосовно 3,6 тис. осіб, або 41,4 % [39,1 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано, із них порушення права обвинуваченого на захист — стосовно 441 особи, або 5,1 % [4,4 %]; односторонність або неповнота дізнання, досудового чи судового слідства (ст. 368 КПК) — стосовно 2,1 тис. осіб, або 24,5 % [25,8 %].

Із поверненням справи на новий судовий розгляд в апеляційному порядку скасовано вироки стосовно 5,7 тис. осіб, або 65,3 % [63,2 %] від кількості всіх осіб, щодо яких вироки скасовано.

За апеляціями з поверненням справи публічного обвинувачення на додаткове розслідування через неповноту досудового слідства скасовано вироки стосовно 1,5 тис. осіб, або 17,3 % [21 %] від кількості всіх осіб, щодо яких вироки скасовано.

Апеляційні загальні суди постановили свої вироки, скасувавши вироки місцевих судів, стосовно 909 осіб, або 10,4 % [13 %] від кількості тих, щодо яких вироки скасовано. У тому числі через необхідність застосування більш суворого покарання апеляційні інстанції постановили нові вироки стосовно 677 осіб, або 74,5 % [75,4 %] від кількості тих, щодо яких постановлено свої вироки; у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин чи збільшення обсягу обвинувачення — стосовно 82 осіб, або 9 % [10,5 %]; у зв'язку з неправильним звільненням засудженого від відбуття покарання — стосовно 137 осіб, або 15,1 % [11,8 %] від кількості осіб, щодо яких постановлено нові вироки.

За відсутності події або складу злочину в справах публічного обвинувачення із закриттям провадження у справі скасовано вироки стосовно 33 [27] осіб, або 0,4 % [0,4 %] від загальної кількості скасованих в апеляційному порядку.

У 2011 р. в апеляційному порядку виправдувальні вироки скасовано стосовно 261 особи; з них із направленням справи на додаткове розслідування — стосовно 67 осіб, або 16 % [18,5 %] від кількості тих, стосовно яких місцеві загальні суди постановили виправдувальні вироки у справах публічного обвинувачення; постановлено новий вирок у зв'язку зі скасуванням необґрунтованого виправдувального вироку стосовно 7 осіб, із них у справах публічного обвинувачення — стосовно 4 осіб, або 1 % [3,7 %] від кількості виправданих осіб місцевими загальними судами.

В апеляційному порядку змінено вироки стосовно 4,2 тис. осіб, що на 7,9 % більше, або 2,2 % [2 %] від постановлених по першій інстанції; із них без змін кваліфікації злочину з пом'якшенням покарання змінено вироки стосовно 2,3 тис. осіб, або 55,6 % [53,9 %] від усіх змінених.

Апеляційні загальні суди постановили 741 окрему ухвалу, що на 3 % менше, ніж у 2010 р., із них за виявленими фактами порушення закону, допущеними суддями місцевих судів, — 356 окремих ухвал, що також на 5,8 % менше.

Упродовж 2011 р. до судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло 13,5 тис. касаційних скарг на вироки, постанови (ухвали) місцевих судів. Прийнято рішення про витребування кримінальної справи за 5,2 тис. касаційних скарг, а за майже 8,6 тис. касаційних скарг — відмовлено в цьому. Також на розгляд надійшло 675 кримінальних справ за касаційними скаргами на вироки, постанови апеляційних

судів, постановлені ними як судами першої інстанції (до внесення змін до ст. 383 КПК Законом від 7 липня 2010 р. № 2453 «Про судоустрій і статус суддів»), так і в апеляційному порядку. За результатами розгляду касаційних скарг скасовано і змінено судові рішення у кримінальних справах стосовно майже 2,3 тис. осіб, у тому числі скасовано і змінено вироки стосовно 1,7 тис. осіб, або 0,9 % від кількості тих, стосовно яких суди по першій інстанції постановили вироки; скасовано вироки стосовно 1,3 тис. осіб, або 0,7 %.

У тому числі Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у касаційному порядку перевірів вироки стосовно 33 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі за умисне вбивство за обтяжуючих обставин. Стосовно 23 засуджених вироки залишено без змін, скасовано — стосовно 7 осіб. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину 2 особам, із перекваліфікацією злочину — 1 особі.

На розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло 180 заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України. Із різних підстав було повернено 62 заяви. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відповідно до положень ст. 400¹⁸ КПК постановив 31 ухвалу про допуск кримінальних справ до провадження у Верховному Суді України; за 56 заявами — у допуску до провадження відмовлено.

У 2011 р. на виконання положень статей 400^{19–25} КПК у провадженні Верховного Суду України перебувала 31 заява про перегляд судового рішення у кримінальних справах з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Із різних підстав було повернено 3 заяви. Відкрито провадження у справі за 30 заявами. Розглянуто 25 справ, із яких відмовлено у задоволенні за 10 заявами; скасовано судові рішення у 14 кримінальних справах; за однією заявою провадження у справі закрито.

На розгляді Верховного Суду України у 2011 р. також перебувало майже 2 тис. кримінальних справ, касаційних скарг, заяв, подань, клопотань. У касаційному порядку перевірено судові рішення в 1,3 тис. кримінальних справ щодо 2,8 тис. осіб; із них касаційні скарги, подання задоволено стосовно 1,3 тис. осіб, або 44,8 % [44,2 %] від кількості тих, щодо яких судові рішення переглядалися. У касаційному порядку Верховний Суд України скасував і змінив вироки стосовно 868 осіб, або 0,5 % [1,1 %] від кількості тих, щодо яких суди по першій інстанції постановили вироки.

Усього Верховний Суд України та Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у касаційному порядку скасували і змінили вироки стосовно 2,6 тис. осіб, або 1,4 % від кількості

тих, стосовно яких суди по першій інстанції постановили вироки. Найчастіше за касаційними скаргами переглядалися вироки, постановлені судами областей: Івано-Франківської — 3,5 %, Херсонської — 2,4 %, Волинської — 2,2 %, Київської — 2 %, Кіровоградської — 2 %, а також судами м. Севастополя — 2,3 %. У тому числі зазначені суди скасували вироки і направили справи на новий апеляційний розгляд стосовно 642 осіб, або 33,3 % від кількості осіб, щодо яких вироки скасовано. Найчастіше направляли справи на новий розгляд до апеляційних судів областей: Рівненської — 72,2 %, Чернігівської — 48,1 %, Дніпропетровської — 47,2 %, Волинської — 46,4 %, Хмельницької — 42,9 %, а також м. Києва — 44,4 % та м. Севастополя — 41,7 %.

Верховний Суд України у касаційному порядку також перевірів вироки стосовно 27 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі за умисне вбивство за обтяжуючих обставин. Стосовно 19 засуджених вироки залишено без змін, скасовано — стосовно 2 осіб. Довічне позбавлення волі замінено на позбавлення волі на певний строк без перекваліфікації злочину 6 особам.

За вироками, що набрали законної сили, згідно з даними ДСА, у 2011 р. засуджено 154,4 тис. осіб, що порівняно з 2010 р. на 8,5 % менше. У тому числі за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів засуджено 57,1 тис. осіб, що на 10,3 % менше, або 37 % [37,7 %] від кількості всіх засуджених; за вчинення злочинів невеликої тяжкості засуджено 22,9 тис. осіб, що на 11,7 % менше, або 14,8 % [15,4 %].

Кількість засуджених за вчинення злочинів проти власності порівняно з 2010 р. зменшилася на 6,8 % і становила 78,9 тис. осіб; а їх частка у структурі всіх засуджених дещо збільшилася — 51,1 % [50,2 %]. У тому числі за крадіжку чужого майна засуджено 59,3 тис. осіб, що на 2,8 % менше, або 38,4 % [36,2 %]. Також на 5,5 % зменшилась кількість засуджених за вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів і становить 25,6 тис. осіб, а їх частка дещо збільшилася — 16,6 % [16 %]. Зменшилась як кількість, так і питома вага засуджених за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи. Так, за вчинення зазначених злочинів засуджено 10,4 тис. осіб, що на 13,6 % менше, або 6,7 % [7,1 %] від кількості засуджених за всі види злочинів.

У стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння вчинили злочини 39,3 тис. осіб, або 25,4 % [27,2 %], тобто як і в попередні роки — кожний четвертий засуджений.

Засуджено 830 осіб за вчинення злочинів у складі організованої групи чи злочинної організації, що всього на 1,8 % більше.

На час вчинення злочину ніде не працювали і не навчалися чи перебували на обліку в державній службі зайнятості 112,9 тис. осіб, що на 6,1 % менше, ніж у 2010 р., проте їх частка від кількості всіх засуджених дещо збільшилась і становила 73,1 % [71,2 %], тобто понад дві третини, із них раніше судимі — 32,6 тис. осіб, що на 5,7 % менше, але їх частка в загальній кількості засуджених також дещо збільшилась і становила 21,1 % [20,5 %]. Водночас кількість осіб, які перебували на об-

ліку в службі зайнятості, збільшилася на 17,7 % і становила 6,2 тис. осіб, або 4 % [3,1 %].

Були раніше судимими і мали не зняту або непогашену судимість 39,3 тис. осіб, що на 5,3 % менше порівняно з 2010 р., або 25,5 % [24,6 %], тобто кожен четвертий від загальної кількості засуджених; із них раніше були звільнені умовно-достроково 8,2 тис. осіб, або 20,9 % [23,2 %].

У 2011 р. зменшилась як кількість, так і питома вага жінок, засуджених за вчинення всіх видів злочинів, і становила 19,5 тис., що на 11,5 % менше, ніж у 2010 р., або 12,6 % [13,1 %] від загальної кількості засуджених.

За вчинення злочинів у неповнолітньому віці засуджено 8,7 тис. осіб, що також на 20,2 % менше; їх частка від кількості всіх засуджених також дещо зменшилася — 5,6 % [6,4 %]. У тому числі у віці від 14 до 16 років вчинили злочини 2,5 тис. осіб, що на 17,5 % менше, або 28,4 % [27,5 %] від кількості засуджених неповнолітніх. За тяжкі та особливо тяжкі злочини засуджено 5,5 тис. осіб, або 62,8 % [60,4 %]. До позбавлення волі на певний строк засуджено 1,9 тис. неповнолітніх осіб, що на 5,7 % менше, але їх частка від кількості засуджених неповнолітніх дещо збільшилася — 20 % [18,7 %]. Суди звільнили від відбування покарання з випробуванням 5,7 тис. підлітків, або 65,4 % [69,4 %] від кількості засуджених неповнолітніх. Суди застосували примусові заходи виховного характеру стосовно 2 тис. неповнолітніх осіб, що на 10,6 % менше.

Минулого року суди закрили провадження у справах стосовно 27,5 тис. осіб, що на 25,4 % більше порівняно з 2010 р. Зокрема, звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з амністією — 11,9 тис. осіб, або 43,4 % [12,3 %] від кількості тих, щодо яких справи закрито; з примиренням винного з потерпілим — понад 3 тис. осіб, або 11 % [18 %]; зі зміною обставин — 2,3 тис. осіб, або 8,5 % [15,4 %]; з дійовим каєттям — 2,3 тис., або 8,4 % [14,5 %]; із передачею особи на поруки — 1,4 тис., або 5,2 % [9,4 %]. У тому числі у справах публічного обвинувачення було закрито провадження стосовно 25,5 тис. осіб [19,8 тис.], із них у зв'язку з примиренням винного з потерпілим — майже 2 тис. осіб, або 7,8 % [12,7 %]. За відсутності події або складу злочину суди закрили провадження у справах публічного обвинувачення стосовно 48 осіб [50].

Суди виправдали за вироками, що набрали законної сили, 330 осіб, із них 189 осіб [231] — у справах, які порушуються не інакше, як за скаргами потерпілих; 141 особу [84] — у справах публічного обвинувачення. Примусові заходи медичного характеру застосовано до 1,1 тис. неосудних осіб.

Згідно з даними ДСА, за вироками, що набрали законної сили, штраф як основне покарання суди наклали на 21,7 тис. осіб, що на 13,4 % менше, ніж у 2010 р., або 14,1 % [14,9 %] від загальної кількості засуджених. Громадські роботи призначено 11,5 тис. осіб, що на 2,5 % більше; їх питома вага від загальної кількості засуджених становить 7,4 % [6,6 %]; виправні роботи застосовано до 891 особи, що на 19,6 % менше, або 0,6 % [0,7 %]; арешт — до 5,9 тис. осіб, що всього на 0,8 % менше, або

3,8 % [3,5 %], тоді як обмеження волі — до 4,3 тис. осіб, що на 20,9 % більше, або 2,8 % [2,1 %].

До позбавлення волі на певний строк засуджено 44,3 тис. осіб, що на 8,3 % більше, ніж у 2010 р., їх частка від загальної кількості засуджених становить 28,6 % [24,2 %]. У тому числі майже дві третини від кількості засуджених до цього виду покарання, або 65,1 % [69,4 %], становлять особи, засуджені за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Так, за тяжкі та особливо тяжкі злочини позбавлення волі на певний строк застосовано до 28,8 тис. осіб, що на 1,5 % більше; їх частка серед осіб, засуджених за ці види злочинів, збільшилась і становила 50,3 % [44,5 %].

Зокрема, до позбавлення волі засуджено за вчинення таких злочинів: умисне вбивство — 1,3 тис. осіб, або 96,4 % [94 %] від усіх засуджених за цей злочин; бандитизм — 2 особи, або 100 % [100 %]; розбійний напад — 2,6 тис. осіб, або 86 % [82,5 %]; згвалтування — 301 особу, або 84,3 % [83,2 %]; катування — 31 особу, або 73,8 % [53,8 %]; заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень — 2,1 тис. осіб, або 68,8 % [65,1 %]; незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів — 3,5 тис. осіб, або 67,4 % [54,6 %]; торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини — 54 особи, або 59,3 % [63,2 %]; грабіж — майже 5 тис. осіб, або 51,5 % [46,6 %]; вимагання — 246 осіб, або 49,6 % [41,8 %]; крадіжка — 59,3 тис. осіб, або 29,6 % [24,3 %].

У 2011 р. суди призначили більш м'яке покарання, ніж це передбачено законом, з урахуванням особи винного і наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, 8,6 тис. особам, або 5,5 % [7,1 %] від загальної кількості засуджених.

Від відбування покарання суди звільнили 65,6 тис. засуджених, що на 18,7 % менше, або 42,5 % [47,9 %] від загальної кількості засуджених; із них 64,6 тис. осіб — з випробуванням, або 41,8 % [47,4 %]. У тому числі за вчинення тяжких злочинів звільнено від відбування покарання з випробуванням 25,6 тис. засуджених, або 39,6 % [40,2 %] від загальної кількості звільнених із випробуванням, а за особливо тяжкі злочини — 674 особи, або 1 % [1,3 %].

Конфіскацію майна як додаткове покарання суди застосували до 6,1 тис. засуджених, що на 12 % більше, або 49,9 % [41 %] від кількості засуджених за статтями Кримінального кодексу України, санкцією яких передбачено застосування конфіскації; позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю — до 5,1 тис., що на 20 % більше, ніж у 2010 р., їх частка від кількості всіх засуджених — 3,3 % [2,5 %].

Розгляд цивільних справ

У 2011 р. до місцевих загальних судів по першій інстанції надійшло 1 млн 922,9 тис. заяв від громадян і юридичних осіб про захист їхніх прав і свобод, що на 22,6 % менше, ніж у 2010 р. Також зменшилась як кількість, так і питома вага цивільних справ та матеріалів,

в яких суди закінчили провадження, — 1 млн 941,2 тис., або 87,2 % [89,4 %] від кількості тих, що перебували на розгляді, що також на 24 % менше. У тому числі з ухваленням рішення розглянуто 756,3 тис. справ позовного та окремого провадження, що на 45,9 % менше.

Водночас на 44,3 % збільшилася кількість заяв про видачу судового наказу, що надійшли на розгляд до місцевих загальних судів у 2011 р., і становила 648,1 тис. Минулого року суди видали, за винятком скасованих, 538,3 тис. судових наказів, що на 42,1 % більше порівняно з 2010 р. Разом із цим значно зменшилась їх кількість у судах двох областей: Дніпропетровської — на 10,5 % та Хмельницької — на 3,4 %. Найбільше видано судових наказів на вимогу, яка ґрунтується на правочині, вчиненому в письмовій формі, — 373,2 тис., або 69,3 % [77,9 %] від кількості виданих, що на 26,5 % більше порівняно з 2010 р. На вимогу про стягнення нарахованої, але несплаченої працівникам суми заробітної плати, було видано 53,8 тис. судових наказів, що на 32,3 % більше, але їх частка від кількості виданих дещо зменшилась і становила 10 % [10,7 %]. Задоволено вимоги про стягнення нарахованої заробітної плати в сумі 280 млн 389 тис. грн.

Суди відкрили провадження у справах за 899,7 тис. заяв позовного та окремого провадження, що на 52,2 % менше, ніж у 2010 р., а їх частка від кількості розглянутих заяв становить 84,5 % [88,6 %]; відмовили у відкритті — 26,8 тис. заяв, або 2,5 % [3,9 %]; з різних підстав повернули позивачам 137,7 тис. заяв, або 12,9 % [7,5 %], із них 87,5 тис., або 63,5 % [67,3 %] — у зв'язку з неусушенням виявлених у заявах недоліків.

Кількість цивільних справ позовного та окремого провадження, в яких суди закінчили провадження, зменшилась порівняно з 2010 р. на 45,9 % і становила 949,3 тис. справ, або 81,4 % [87,6 %] від тих, що перебували на розгляді. У тому числі суди розглянули 77,9 тис. справ окремого провадження, що на 1,8 % менше.

Суди ухвалили рішення у 756,3 тис. справ, із них у 68,4 тис. справ окремого провадження, а їх частка серед числа справ, розглянутих з ухваленням рішення, становила 9 % [5 %]. Заявлені вимоги задоволено у 676,4 тис. справ, або 89,4 % [92,4 %] від загальної кількості тих, що розглянуті з ухваленням рішення. Заочне рішення ухвалено у 146,1 тис. справ, або 21,2 % [22,1 %] від кількості справ позовного провадження, розглянутих з ухваленням рішення, з яких ці ж суди скасували 11,1 тис. заочних рішень, або 7,6 % [4,7 %] від ухвалених.

Оперативність розгляду цивільних справ у 2011 р. залишилася майже на рівні попереднього року. Так, із порушенням строків розгляду, визначених положеннями ст. 157 ЦПК, місцеві загальні суди розглянули 116,6 тис. цивільних справ позовного та окремого провадження, що на 45,3 % менше, ніж у 2010 р.; але їх питома вага від кількості всіх розглянутих дещо збільшилась і становила 12,3 % [12,1 %]. Найчастіше порушували процесуальні строки розгляду цивільних справ суди м. Севастополя — 36,2 % [28,7 %], м. Києва — 29,8 % [29,8 %], областей: Сумської — 30,6 % [31,6 %],

Кіровоградської — 23,6 % [22,1 %], Дніпропетровської — 23,5 % [27,9 %], Харківської — 20,3 % [22,5 %].

Зменшилась як кількість, так і питома вага судових наказів, виданих з порушенням триденного строку. Так, у 2011 р. з порушенням вимог ч. 1 ст. 102 ЦПК видано 7,8 тис. судових наказів, що на 28,8 % менше; частка судових наказів, виданих із порушенням строку, також дещо зменшилась і становить 1,4 % [2,8 %] від їх загальної кількості. Найбільший відсоток порушень процесуальних строків зафіксовано в судах областей: Кіровоградської — 25,5 % [3,5 %], Черкаської — 4,8 % [10,4 %], Харківської — 2,6 % [3,5 %], а також м. Києва — 7,7 % [14,9 %]. Із порушенням десятиденного строку з дня постановлення ухвали про прийняття до розгляду заяви щодо скасування судового наказу (ч. 6 ст. 105¹ ЦПК) скасовано 3,7 тис. судових наказів, або 12,3 % від кількості скасованих.

У 2011 р., як і в попередньому році, неявка до суду однієї зі сторін або будь-кого з інших учасників процесу, про яких немає відомостей, що їм вручено судові повістки (ухилення осіб від одержання повісток, відсутність зворотних повідомлень про вручення судової повістки), найчастіше призводила до порушення строків розгляду цивільних справ. Так, із цієї причини було відкладено розгляд 53,3 тис. справ, або 46,8 % [47,5 %] від кількості тих, провадження в яких відкладено; через неявку належно повідомлених про місце і час розгляду справи свідків, сторін та їхніх представників, інших учасників процесу відкладено розгляд 32,2 тис. справ, або 28,3 % [28,8 %]; тривале проведення експертиз; застосування судами не в повній мірі заходів процесуального примусу до осіб, які перешкоджають здійсненню цивільного судочинства. Зокрема, через неявку свідків відкладено розгляд 5,5 тис. справ, або 4,8 % [5,6 %] від загальної кількості тих, провадження в яких відкладено, а судами постановлено лише 107 ухвал про їх привід.

Минулого року суди не розглянули (без урахування справ, провадження в яких зупинено) 198,6 тис. цивільних справ, що на 12 % менше, ніж у 2010 р.; водночас їх частка від кількості тих, що перебували на розгляді судів, збільшилась і становила 17 % [11,3 %]. У тому числі у строк понад три місяці не розглянуто 48,3 тис. цивільних справ, що на 24,5 % менше, або 4,1 % [3,2 %]. Через неодноразове відкладення розгляду залишилися невіршеними понад один рік 11,5 тис. цивільних справ позовного провадження, або 1,1 % [0,9 %] від кількості тих, що перебували у провадженні. Найбільший відсоток таких справ у судах областей: Івано-Франківської — 4,1 % [2,1 %], Закарпатської — 2,9 % [2,3 %], Дніпропетровської — 2,3 % [3,6 %], Одеської — 2,1 % [4,4 %], а також м. Севастополя — 3,5 % [5,5 %].

У 2011 р. суди, виявивши під час розгляду справи порушення закону, для вжиття заходів з усунення встановлених причин та умов, що сприяли вчиненню порушення, постановили і надіслали відповідним особам 717 окремих ухвал, що на 46,6 % менше порівняно з 2010 р., їх питома вага від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, залишилася незначною і стано-

вила 0,1 % [0,1 %]. Надійшло 406 повідомлень про вжиті заходи за зазначеними ухвалами, або 56,6 % [46,8 %] від постановлених ухвал.

На розгляді місцевих загальних судів перебувало 6,5 тис. заяв про перегляд судових рішень, ухвал чи судових наказів у зв'язку з нововиявленими обставинами, що всього на 1,7 % менше, ніж у 2010 р. Суди розглянули 4,8 тис. таких заяв, що також на 4,5 % менше, із них задоволено 2 тис. заяв, або 41,9 % [49,3 %] від розглянутих. Зокрема, скасовано: 1,7 тис. рішень, що на 25 % менше, проте їх частка від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, залишилася стабільною і становила 0,2 % [0,2 %]; 207 судових наказів, що у 1,8 раза більше, або 0,04 % [0,03 %] від кількості виданих; 105 ухвал, що також на 9,4 % більше.

У 2011 р., порівнюючи з 2010 р., кількість апеляційних скарг на судові рішення місцевих загальних судів, що надійшли до апеляційних загальних судів, зменшилась у 2,7 раза і становила 140,9 тис. За апеляційними скаргами на рішення та ухвали загальних місцевих судів минулого року розглянуто 110,7 тис. справ, або 68 % [50,1 %] від кількості тих, що перебували у провадженні (без урахування повернутих та залишених без розгляду).

У тому числі до апеляційних загальних судів за апеляційними скаргами тільки на рішення місцевих загальних судів у 2011 р. надійшло 97,1 тис. справ, що у 3,5 раза менше порівняно з 2010 р.; їх питома вага від кількості справ, розглянутих з ухваленням рішення, становить 12,8 % [24,4 %]. Розглянуто 79,3 тис. цивільних справ, що у 2,1 раза менше, але їх частка від тих, що перебували у провадженні, збільшилась і становила 69,3 % [48,5 %], з яких апеляційні скарги на рішення задоволено у 30,8 тис. справ, або 38,8 % [23,4 %] від кількості розглянутих.

Із порушенням строків, встановлених положеннями ч. 2 ст. 302 ЦПК (сім днів після закінчення дій з підготовки справи до розгляду), призначено до розгляду 18,7 тис. справ за апеляційними скаргами на судові рішення, що на 10,3 % менше, ніж у 2010 р., але їх питома вага від кількості тих, в яких апеляційні скарги прийнято до розгляду, збільшилась — 15,9 % [9,4 %]. Залишилися нерозглянутими 18,8 тис. справ за апеляційними скаргами, або 11,5 % [21,6 %] від тих, що перебували у провадженні апеляційних судів.

У 2011 р. в апеляційному порядку скасовано і змінено 47,5 тис. судових рішень (рішень, ухвал) у цивільних справах, що на 13,1 % менше порівняно з 2010 р., із них скасовано і змінено 30,8 тис. рішень у цивільних справах, що на 22,5 % менше, але їх частка від кількості ухвалених місцевими загальними судами рішень дещо збільшилась і становить 4,1 % [2,8 %]. Найбільший відсоток скасованих і змінених рішень, ухвалених судами АР Крим, — 6,8 % [5,8 %], областей: Херсонської — 9,3 % [8,3 %], Київської — 5,9 % [3,3 %], Житомирської — 5,3 % [3,2 %], а також м. Києва — 5,9 % [6 %].

У тому числі скасовано 24,1 тис. рішень місцевих загальних судів у цивільних справах, що на 17,3 % менше, ніж у 2010 р. За результатами розгляду апеляційних скарг апеляційні суди з розгляду цивільних та

кримінальних справ ухвалили 21,5 тис. нових рішень, що на 4,6 % більше; їх питома вага від усіх скасованих становила 89,5 % [70,8 %]. Із направленням справи на новий судовий розгляд скасовано всього 4 рішення; із закриттям провадження у справі — 1,9 тис. рішень, що на 24,9 % менше, або 7,9 % [8,7 %].

В апеляційному порядку також скасовано і змінено 16,8 тис. ухвал місцевих загальних судів у цивільних справах, або 3,1 % [2,1 %] від числа постановлених, із них: скасовано 16,4 тис., у тому числі з прийняттям нової ухвали (вирішенням питання по суті) — 2,5 тис., або 15,3 % [18,8 %] від скасованих; змінено 411, або 0,08 % [0,05 %] від постановлених.

Апеляційні загальні суди постановили 410 окремих ухвал, що на 31,3 % менше порівняно з 2010 р. У тому числі щодо порушення норм права та помилок, допущених судом першої інстанції, — 266, що також на 26,7 % менше; із них найбільше — щодо порушень, допущених місцевими загальними судами областей: Луганської — 29, Запорізької — 37, Одеської — 26, Львівської — 23, Кіровоградської — 21.

До судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у 2011 р. надійшло понад 52 тис. касаційних скарг. Із них за 15,1 тис. скарг — касаційне провадження відкрито; витребувано справи майже за 13 тис. касаційних скарг; за 26,2 тис. скарг — відмовлено у відкритті провадження. Надійшло на розгляд 13,5 тис. цивільних справ, витребуваних для перевірки в касаційному порядку, із яких у 11,9 тис. проведено попередній розгляд. За результатами попереднього розгляду у 6,3 тис. справ касаційну скаргу відхилено, судові рішення залишено без змін, або 53,1 % від кількості тих, в яких проведено попередній розгляд справи; призначено до судового розгляду 5,5 тис. справ, або 46,6 %. Колегіями у складі п'яти суддів зазначеного суду розглянуто 4,5 тис. цивільних справ; із них у 3,8 тис. касаційні скарги задоволено.

У касаційному порядку Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасував 2,4 тис. рішень у цивільних справах, або 3,2 % від кількості тих, що розглядалися в апеляційному порядку в 2011 р. У тому числі із передачею цивільних справ на новий розгляд до суду першої інстанції скасовано майже 1,2 тис. рішень; із передачею на новий апеляційний розгляд — 547 рішень; із залишенням у силі рішення суду першої інстанції — 503 рішення апеляційної інстанції; ухвалено 193 нових рішень. Також зазначений суд у касаційному порядку скасував 1,4 тис. ухвал у цивільних справах.

Верховний Суд України у касаційному порядку скасував і змінив 1,3 тис. судових рішень, у тому числі понад 1 тис. рішень у цивільних справах і 319 ухвал.

У 2011 р. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ та Верховний Суд України у касаційному порядку скасували і змінили судові рішення у 5,2 тис. цивільних справ. У тому числі у касаційному порядку скасували і змінили рішення у 3,4 тис. цивільних справ, або 0,5 % від кількості рішень, ухвалених місцевими загальними судами. Найбільше

ший відсоток скасовано і змінено рішень, ухвалених судами м. Києва — 1,2 %, областей: Закарпатської — 0,8 %, Київської — 0,8 %, Херсонської — 0,7 %, а також АР Крим — 0,8 %.

На розгляд до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ надійшло понад 2 тис. заяв про перегляд судового рішення у цивільних справах Верховним Судом України. Із різних підстав було повернено 887 заяв; залишено без розгляду 21 заяву. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відповідно до положень ст. 360 ЦПК постановив 109 ухвал про допуск цивільних справ до провадження у Верховному Суді України; за 771 заявою — у допуску до провадження відмовлено.

У 2011 р. на виконання положень статей 353—360⁷ ЦПК у провадженні Верховного Суду України перебувало 107 заяв про перегляд судового рішення у цивільних справах із мотивів неоднакового застосуванням судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Із різних підстав було повернено 5 заяв. Відкрито провадження у справі за 99 заявами. Розглянуто 75 справ, із яких відмовлено у задоволенні за 41 заявою. Скасовано судові рішення у 33 кримінальних справах; за 1 заявою провадження у справі закрито, у тому числі у зв'язку з встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом скасовано 5 судових рішень.

Розгляд адміністративних справ

У 2011 р., порівнюючи з попереднім роком, майже вдвічі збільшилася кількість позовних заяв, адміністративних справ, клопотань, заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, що перебували на розгляді в окружних адміністративних та місцевих загальних судах (далі — судах), і становила 4 млн 49 тис. Також більше ніж удвічі збільшилась і кількість розглянутих судами адміністративних справ та матеріалів — 3 млн 797,6 тис., або 93,8 % [83,9 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Збільшення кількості справ та матеріалів адміністративної юрисдикції в основному відбулося у зв'язку зі зміною законодавства щодо розгляду судами спорів, пов'язаних із соціальними виплатами.

Водночас суди закінчили провадження у 3 млн 609,9 тис. адміністративних справ, що також у 2,2 раза більше, а їх питома вага від кількості справ, що перебували на розгляді, становила 95,5 % [84,9 %]. У тому числі місцеві загальні суди закінчили провадження у 3 млн 368,9 тис. адміністративних справ, що у 2,4 раза більше, ніж у 2010 р., а окружні суди — у 240,9 тис. справ, що на 0,7 % менше.

У 2011 р. найбільшу частку у структурі адміністративних справ, провадження в яких закінчено, становили

ли справи зі спорів щодо реалізації публічної політики у сферах зайнятості населення та соціального захисту громадян — 91,1% від усіх розглянутих адміністративних справ, або 3 млн 289 тис. Переважну більшість із них, або 68,3 % становили справи зі спорів щодо соціального захисту дітей війни — 2 млн 246 тис.; зі спорів щодо соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, — 417,7 тис., або 12,7 %.

Із прийняттям постанови суди розглянули 3 млн 486,1 тис. адміністративних справ, що у 2,3 раза більше, ніж у 2010 р.; позови задоволено у 3 млн 315 тис. справ, або 95,1 % [94,3 %] від розглянутих із прийняттям постанови.

Поліпшилась ситуація з оперативністю розгляду судами адміністративних справ. Так, у 2011 р. із порушенням строків, передбачених положеннями КАС, суди розглянули 207,4 тис. адміністративних справ, що на 22,4 % більше порівняно з 2009 р., але їх питома вага від кількості тих, провадження в яких закінчено, зменшилась і становила 5,7 % [10,4 %]. Із них місцеві загальні суди порушили терміни розгляду в 139,7 тис. справ, або 4,1 % [7,5 %]; окружні адміністративні суди — у 67,8 тис. справ, або 28,1 % [26,8 %], тобто більше ніж кожну четверту справу. Найбільша частка розглянутих із порушенням строків справ у місцевих загальних судах м. Севастополя — 14,5 % [22,7 %], областей: Житомирської — 11,1 % [27,8 %], Кіровоградської — 8,6 % [14,4 %], Дніпропетровської — 8,3 % [14,7 %], Київської — 7,9 % [1,9 %] та АР Крим — 8,2 % [19,4 %], а також в окружних адміністративних судах АР Крим — 64,3 % [48 %], областей: Одеської — 56,6 % [82,9 %], Миколаївської — 48,3 % [32 %] Закарпатської — 47,6 % [62,6 %].

Минулого року, у порівнянні з 2010 р., також зменшилась як кількість, так і питома вага нерозглянутих справ. Так, залишилися нерозглянутими, без урахування справ, провадження в яких зупинено, майже 155 тис. адміністративних справ, що на 43,6 % менше, їх частка від тих, що перебували у провадженні, становила 4,1 % [14,3 %]. У тому числі, незважаючи на збільшення на 31,4 % (45,3 тис.) кількості нерозглянутих адміністративних справ у строк понад два місяці (без урахування справ, провадження в яких зупинено), їх частка від тих, що перебували у провадженні, дещо зменшилась і становила 1,2 % [1,8 %].

Майже вдвічі також меншилась кількість адміністративних справ, розгляд яких відкладено з різних причин, і становила 44,1 тис., у тому числі 12,7 тис., або 28,9 % [42,6 %] від числа відкладених — через неприбуття в судові засідання сторони або будь-кого з інших учасників процесу, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручено повістки. У зв'язку з неявкою в судові засідання належно повідомлених свідків, прокурорів, представників сторін, інших учасників процесу відкладено розгляд у 12,3 тис. справ, або 27,9 % [20,8 %]. Через неодноразове відкладення розгляду залишилися нерозглянутими понад один рік 1,9 тис. справ, або 0,05 % [0,1 %] від числа тих, що перебували у провадженні, із них: у місцевих загальних

судах — 1,5 тис., або 0,04 % [0,1 %], в окружних судах — 339, або 0,1% [0,2 %].

Суди на виявлені під час розгляду адміністративних справ порушення закону постановили 525 окремих ухвал, що на 11,6 % менше, ніж у 2010 р.; незначною є і їх питома вага від кількості справ, розглянутих із прийняттям постанов, — 0,02 % [0,04 %]. Про вжиті заходи щодо усунення причин та умов, що зумовили порушення закону, надійшли повідомлення за 316 окремими ухвалами, що становить 60,2 % [49 %] від усіх постановлених.

У 2011 р. кількість розглянутих судами заяв щодо перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами збільшилась у 2,4 раза порівняно з 2010 р. і становила 3,3 тис., або 82,3 % [81,1 %] від тих, що перебували у провадженні. Задоволено 1,5 тис. заяв, або 46,7 % [52 %] від розглянутих, у тому числі за результатами перегляду прийнято 1,4 тис. нових постанов і 132 нові ухвали; залишено без задоволення 1,4 тис. заяв.

За апеляційними скаргами на розгляд до апеляційних адміністративних та загальних судів у 2011 р. надійшло 1 млн 154 тис. справ. Перебувало на розгляді 1 млн 372,8 тис. справ за апеляційними скаргами на судові рішення місцевих судів, що у 2,6 раза більше, ніж у 2010 р. Відкрито апеляційне провадження за 1 млн 9 тис. скарг, або 73,5 % [47,4 %] від числа справ, що перебували на розгляді; відмовлено у відкритті за 6,6 тис. скарг, або 0,5 % [0,7 %]. Апеляційні скарги залишено без розгляду в 27,9 тис. справ, або 2 % [1,7 %]; повернено 36 тис. справ, або 2,6 % [15,7 %]. Провадження закінчено у 866,6 тис. справ, або 63,1 % [58,8 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Апеляційні скарги задоволено у 301,6 тис. справ, або 34,8 % [37 %] від розглянутих, у тому числі на постанови — 290,9 тис. справ, або 34,6 % [36,4 %]. Залишилися невирішеними 436,2 тис. справ, або 31,8 % [23,1 %] від тих, що перебували на розгляді.

За результатами розгляду апеляційних скарг скасовано 213,5 тис. постанов, змінено — 77,4 тис.; із них скасовано 198,2 тис. постанов місцевих загальних судів, або 6 % [4 %] від ухвалених цими судами, змінено 75,3 тис., або 2,3 % [2,6 %]; також скасовано 14,9 тис. постанов окружних адміністративних судів, або 7,3 % [8,2 %] від кількості прийнятих ними, змінено 2,8 тис., або 1,4 % [2,1 %].

В апеляційному порядку суди прийняли 153,2 тис. нових постанов, їх частка в числі скасованих апеляційними судами постанов зменшилась і становить 71,8 % [96,4 %].

Апеляційні суди також розглянули 243 заяви у зв'язку з нововиявленими обставинами, що на 76,1 % більше порівняно з 2010 р., або 80,5 % [71,9 %] від тих, що перебували у провадженні, у тому числі задоволено 86 заяв; за результатами перегляду прийнято 74 нові постанови та 12 ухвал.

У 2011 р. на розгляді Вищого адміністративного суду України по першій інстанції перебувало 1,7 тис. позовних заяв, що у 3,2 раза більше порівняно з 2010 р. Розглянуто 1,7 тис. позовних заяв, із яких 472 заяви, або 28,2 % [59,4 %] від розглянутих — повернено з різних підстав; відкрито провадження у справі за 235 заявами,

або 14,1 % [25,2 %] від розглянутих; відмовлено у відкритті провадження за 850 заявами, або 50,9 % [12 %]; залишено без розгляду 112 заяв, або 6,7 % [3,4 %]. Також упродовж минулого року по першій інстанції закінчено провадження у 226 справах, або 88,6 % [79,8 %] від числа тих, що перебували на розгляді. Із прийняттям постанов розглянуто 209 справ; позов задоволено у 12 справах, або 5,7 % [22,2 %] від числа розглянутих із прийняттям постанов.

В апеляційному порядку зазначений суд розглянув 29 апеляційних скарг; відкрив апеляційне провадження за 7 скаргами, або 24,1 % [43,8 %] від кількості розглянутих; відмовив у відкритті провадження також за 7 скаргами, або 24,1 % [21,5 %]; залишив без розгляду та повернув 15 скарг, або 51,7 % [33,8 %]. За апеляційними скаргами розглянуто 4 справи, в яких судові рішення залишено без змін.

Кількість касаційних скарг, які у 2011 р. надійшли на розгляд до Вищого адміністративного суду України, збільшилась порівняно з 2010 р. більше ніж удвічі і становила 96,4 тис. Питання про відкриття провадження вирішувалося за 81,7 тис. касаційних скарг. Касаційне провадження відкрито за 63,4 тис. касаційних скарг, або 77,6 % [61 %] від кількості тих, щодо яких вирішувалося питання про відкриття касаційного провадження; відмовлено у відкритті провадження за 1,6 тис. касаційних скарг, або 2 % [8,5 %]; залишилися нерозглянутими 21,4 тис., або 20,8 % [10,6 %] від кількості касаційних скарг, що перебували на розгляді.

Вищий адміністративний суд України у касаційному порядку розглянув 36,5 тис. справ, що на 5,9 % більше, ніж у 2010 р., із них касаційне провадження закрито у 614 справах. Касаційні скарги залишено без задоволення, а судові рішення — без змін у 27,9 тис. справ, або 77,7 % [76,3 %] від кількості розглянутих. За результатами розгляду скасовано та змінено 7,9 тис. судових рішень, або 22,1 % [22 %] від тих, що були розглянуті в касаційному порядку; із них 7,1 тис., або 19, 8 % [19 %] скасовано, їх питома вага від ухвалених місцевими загальним та окружними адміністративними судами становить 0,2 % [0,4 %]. У тому числі в касаційному порядку скасовано 3,4 тис. судових рішень апеляційних судів; із них майже 1,8 тис. — постанови, з яких 882 — із залишенням у силі постанов місцевих судів. За результатами скасування у касаційному порядку ухвалено майже 2 тис. нових судових рішень, або 28,1 % [30,9 %] від скасованих у касаційному порядку. Залишилися нерозглянутими понад 74 тис. касаційних проваджень, або 67 % [58 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

На розгляді Вищого адміністративного суду України також перебувало 3,4 тис. заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України. Вищий адміністративний суд України відповідно до положень ст. 240 КАС постановив 469 ухвал про допуск адміністративних справ до провадження у Верховному Суді України; за 2,2 тис. заяв — у допуску до провадження відмовлено.

У провадженні Верховного Суду України у 2011 р. на виконання положень статей 235—244² КАС перебувало 467 заяв про перегляд судового рішення в адміністративних справах з мотивів неоднакового засто-

суванням судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. До Вищого адміністративного суду України з різних підстав повернено 43 заяви. Відкрито провадження у справі за 424 заявами. Постановлено 353 ухвали про закінчення підготовки та призначення справи до розгляду Верховним Судом України. Розглянуто 319 справ, з яких відмовлено у задоволенні за 236 заявами. Судові рішення скасовано у 73 адміністративних справах, у тому числі у зв'язку зі встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом скасовано 1 судові рішення.

Розгляд справ про адміністративні правопорушення

На розгляді судів у 2011 р. перебувало 1 млн 328,7 тис. справ про адміністративні правопорушення, що на 20 % менше, ніж у 2010 р., з яких із винесенням постанов суди розглянули 1 млн 224,3 тис. справ, або 92,1 % [92,7 %], стосовно 1 млн 225,9 тис. осіб, що на 20,5 % менше. У тому числі на розгляді судів перебувало майже 451 тис. справ про порушення Правил дорожнього руху (далі — Правила), що на 31,9 % менше. Різні види стягнень за вчинення адміністративних правопорушень суди застосували до 1 млн 18,3 тис. осіб; їх питома вага від кількості осіб, щодо яких розглянуто справи з винесенням постанов, становить 83,1 % [84,1 %].

Із різних підстав суди закрили провадження у справах стосовно 179,3 тис. осіб, що на 16,4 % менше, ніж у 2010 р., але питома вага зазначених осіб від загальної кількості тих, щодо яких винесено постанови, збільшилась і становить 14,6 % [13,9 %]. У тому числі за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення суди закрили справи стосовно 42,3 тис. осіб, що на 22,7 % менше, але їх частка від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов, залишилась майже на рівні 2010 р. — 3,5 % [3,6 %]. Найбільша питома вага осіб, щодо яких закрито провадження у справі, в судах областей: Миколаївської — 7,8 %, або 2,8 тис. [7,3 %], Хмельницької — 5,9 %, або 1,9 тис. [6,6 %], Кіровоградської — 4,9 %, або 1,5 тис. [6 %], Тернопільської — 4,9 %, майже 1 тис. [6,4 %].

За малозначністю вчиненого правопорушення з усним зауваженням на адресу правопорушника щодо недопустимості протиправних діянь суди звільнили від адміністративної відповідальності 60,6 тис. осіб, що на 26,6 % менше, або 4,9 % [5,4 %] від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найчастіше з цієї підстави звільняли осіб суди областей: Житомирської — 10,4 %, або 4,1 тис. [10,6 %], Рівненської — 8,9 %, або 2,3 тис. [8,3 %], Хмельницької — 7,6 %, або 2,5 тис. [8,1 %], Сумської — 7,3 %, або 2,2 тис. [6,9 %], а також м. Севастополя — 8,9 %, або 1,4 тис. [8,2 %]. У зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КпАП та ст. 328 Митного кодексу України (далі — МК), суди закрили

провадження у справах щодо 72,9 тис. осіб, що всього на 1 % менше, або 5,9 % [4,8 %] від кількості тих, стосовно яких справи розглянуто з винесенням постанов. Найбільша частка осіб, щодо яких закрито провадження у справі з цієї підстави, в судах областей: Житомирської — 8,6 %, або 3,4 тис. [5,6 %], Миколаївської — 8,6 %, або 3,1 тис. [6,9 %], Харківської — 8,3 %, майже 6 тис. [6,4 %], Хмельницької — 8,1 %, або 2,7 тис. [7,1 %], Херсонської — 7,4 %, або 2,8 тис. [5,8 %].

На виконання вимог Закону від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції» (далі — Закон № 3206-VI) Законом від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» КпАП був доповнений гл. 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення». На розгляд до судів у 2011 р. надійшло понад 1,5 тис. справ про вчинення корупційних правопорушень, відповідальність за які передбачена зазначеною вище главою. Із винесенням постанов суди розглянули 1,3 тис. справ про корупційні правопорушення, або 80,3 % від кількості тих, що перебували на розгляді, стосовно 1,3 тис. осіб. Суди наклали штраф на 1 тис. осіб, або 80,1 % від кількості тих, щодо яких винесено постанови. У тому числі накладено штраф за порушення обмежень щодо використання службового становища (ст. 172² КпАП) на 521 особу, або 50,9 % від кількості всіх осіб, на яких накладено цей вид стягнення за корупційні правопорушення, конфіскацію незаконно одержаної неправомірної вигоди матеріального характеру (далі — конфіскацію) застосовано до 214 осіб, або 41,1 % від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення; за пропозицію або надання неправомірної вигоди (ст. 172³ КпАП) — на 210 осіб, або 20,5 %; за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172⁴ КпАП) — на 187 осіб, або 18,3 %; конфіскацію застосовано до 83 осіб, або 44,4 %; за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви; ст. 172⁵ КпАП) оштрафовано 22 особи, або 2,1 %; конфіскацію застосовано до 14 осіб, або 63,6 %; за порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (ст. 172⁷ КпАП) оштрафовано 63 особи, або 6,2 %.

Суди закрили справи про корупційні правопорушення стосовно 255 осіб, або 19,9 % від числа тих, щодо яких розглянуто справи з винесенням постанов, тобто майже кожної п'ятої особи. У тому числі стосовно 8 осіб справи закрито з передачею матеріалів прокуратури, органу досудового слідства чи дізнання для вирішення питання про порушення кримінальної справи. У зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення закрито справи стосовно 196 осіб, або 15,3 % від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. Звільнено від адміністративної відповідальності за малозначністю вчиненого корупційного правопорушення 27 осіб, або 2,1 %. У зв'язку із закінченням строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КпАП, суди закрили провадження у справах стосовно 17 осіб, або 1,3 % від кількості тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов.

Із винесенням постанов суди розглянули 420,2 тис. справ про порушення Правил, що на 31,2 % менше порівняно з 2010 р.; також дещо зменшилась їх питома вага від числа всіх справ про адміністративні правопорушення, розглянутих із винесенням постанов, — 34,3 % [39,7 %]. Різні види стягнень за порушення Правил суди застосували до 369,3 тис. осіб. Зокрема, за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130 КпАП), накладено адміністративне стягнення на 204,2 тис. осіб, що на 31,8 % менше, їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, — 20,1 % [23,1 %]; позбавлено права керування транспортним засобом 42,5 тис. осіб, або 20,8 % [20,9 %] від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення. За порушення Правил, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна (ст. 124 КпАП), накладено адміністративне стягнення на 129,6 тис. осіб, що на 8,8 % менше, або 12,7 % [11 %]; позбавлено права керування транспортним засобом 4,3 тис. осіб, або 3,3 % [3,1 %] від кількості тих, на яких накладено адміністративне стягнення за цей вид правопорушення. За перевищення водіями транспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху (ст. 122 КпАП) накладено адміністративне стягнення на 18,9 тис. осіб, що у 3,3 раза менше, а їх питома вага від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, становить 1,9 % [4,8 %]; права керування транспортним засобом позбавлено 325 водіїв.

За порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплати їх не в повному обсязі, а також інші порушення вимог законодавства про працю (ч. 1 ст. 41 КпАП) адміністративне стягнення накладено на 19,8 тис. осіб, що всього на 1,6 % менше, ніж у 2010 р.

За дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КпАП) на розгляд судів надійшло 14,3 тис. справ, що на 4 % більше порівняно з 2010 р.; адміністративне стягнення накладено на 10,1 тис. осіб, або 79,6 % [81,5 %] від тих, щодо яких винесено постанови.

На розгляд судів надійшло 58,4 тис. справ за неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів; ст. 163² КпАП), що на 19,8 % менше порівняно з 2010 р.; адміністративне стягнення накладено на 42,2 тис. осіб, або 77,4 % [79,6 %] від кількості тих, щодо яких винесено постанови.

За порушення митних правил адміністративне стягнення накладено на 22 тис. осіб, що на 24,9 % більше, ніж у 2010 р. У тому числі за недекларування товарів, транспортних засобів (ст. 340 МК) — на 8 тис. осіб, або 36,4 % [42,3 %] від кількості тих, на яких накладено стягнення за порушення митних правил. За контрабан-

ду товарів (статті 351, 352 МК) — майже на 6 тис. осіб, що на 40,3 % більше, або 27 % [24,8 %]; конфіскація товарів, а також транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів — безпосередніх предметів порушення митних правил, застосована до понад 5,4 тис. осіб, або 91,2 % [95,2 %].

Найпоширенішим видом серед адміністративних стягнень, застосованих судами за вчинення всіх видів адміністративних правопорушень, як і в попередні роки, є штраф. Так, суди у 2011 р. оштрафували 757,7 тис. осіб, що на 20 % менше порівняно з 2010 р.; водночас їх питома вага від кількості тих, на кого накладено адміністративне стягнення, дещо збільшилась і становила 74,4 % [73,8 %]. Загальна сума накладеного судами штрафу становила 344 млн 646 тис. грн, з яких добровільно сплачено 145 млн 830,8 тис. грн, або 42,3 % [37,5 %].

Громадські роботи (ст. 30¹ КпАП) суди призначили 102,9 тис. осіб, що на 26,8 % менше, ніж у 2010 р.; їх питома вага від тих, на кого накладено адміністративне стягнення, також зменшилась і становила 10,1 % [10,8 %] від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення. Суди позбавили спеціального права 49,2 тис. осіб, що на 30,8 % менше, або 4,8 % [5,5 %]. Адміністративний арешт призначено 41,5 тис. осіб, що на 37,6 % менше, або 4,1 % [5,1 %]. Водночас збільшилась як кількість, так і питома вага осіб, щодо яких суди застосували попередження, — 44,1 тис. осіб, що на 5 % більше, або 4,3 % [3,2 %]. Виправні роботи суди застосували до 513 осіб, що на 7,1 % більше, або 0,05 % [0,04 %].

Оплатне вилучення предмета, що був знятий вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, суди застосували як основний, так і додатковий вид адміністративних стягнень до 4,1 тис. осіб, що на 33,9 % менше порівняно з 2010 р., або 0,4 % [0,5 %] від кількості всіх осіб, на яких накладено адміністративне стягнення, зокрема, за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (частини 2, 3 ст. 130 КпАП), — до 4 тис. осіб, що на 34,3 % менше; конфіскацію предметів, що були зняттями вчинення або безпосередніми об'єктами адміністративного правопорушення, до 56,1 тис. осіб, що всього на 0,7 % більше.

Вилучено 241 одиницю вогнепальної зброї. Конфісковано товари та цінності на суму 74 млн 623,2 тис. грн, валюту — на суму 13 млн 685 тис. грн.

Кількість неповнолітніх осіб, щодо яких суди застосували заходи впливу, передбачені ст. 24¹ КпАП, зменшилась на 6,8 % і становила 28,2 тис. За вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми (ст. 173² КпАП) адміністративне стягнення накладено на 98,2 тис. осіб, що на 1,8 % більше. За невиконання батьками або особами, які їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ст. 184 КпАП) адміністративне стягнення накладено на 36,8 тис. осіб, що на 2,8 % більше.

На розгляд до апеляційних загальних судів у 2011 р. надійшло майже 18 тис. апеляційних скарг, протестів прокурорів на постанови загальних місцевих судів у справах про адміністративні правопорушення, що всього на 9,6 % менше, ніж у 2010 р. Із різних підстав повернено майже 4 тис. апеляційних скарг, протестів прокурорів, або 21,2 % [22,4 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Суди розглянули 14,2 тис. справ за апеляційними скаргами, протестами прокурорів, або 76 % [73,9 %]. За результатами перегляду скасовано та змінено 8,5 тис. постанов, їх питома вага в загальній кількості винесених постанов залишилась майже на рівні попереднього року і становила 0,7 % [0,6 %]. У тому числі скасовано та змінено понад 5,3 тис. постанов за порушення Правил, або 1,3 % [0,9 %]; за порушення вимог МК скасовано та змінено 510 постанов, що на 20,6 % більше, або 2,2 % [2,3 %] від постановлених.

Розгляд господарських справ

До місцевих господарських судів у 2011 р. надійшло 165,1 тис. позовних заяв, що на 2,4 % менше порівняно з 2010 р. Суди закінчили провадження у 126,2 тис. справ, що також на 8,1 % менше, або 61,2 % [63,2 %] від кількості тих, що перебували на розгляді. Найпомітніше зменшилася кількість таких справ у місцевих господарських судах областей: Донецької — на 23 %, Волинської — на 20,3 %, Харківської — на 22,6 %, Сумської — на 18,5 %, Черкаської — на 14,8 %, Чернігівської — на 14,6 %. Водночас дещо збільшилася кількість справ, провадження в яких закінчено, у судах трьох областей: Дніпропетровської — на 7,4 %, Закарпатської — на 3,2 %, Чернівецької — на 3,4 %.

Із прийняттям рішення суди розглянули 94,6 тис. справ, що також на 7,2 % менше, ніж у 2010 р.; повністю або частково позови задоволено у 74,1 тис. справ, або 78,4 % [78,6 %] від розглянутих з ухваленням рішення. Припинено провадження в 24,9 тис. справ, що на 9,5 % менше, їх питома вага від кількості справ, в яких провадження закінчено, також дещо зменшилася — 19,7 % [20 %].

Оперативність розгляду господарських справ залишилася майже на рівні попереднього року. Так, понад строк, передбачений положеннями ст. 69 ГПК, місцеві господарські суди у 2011 р. вирішили, як і в 2010 р., 34 спори, або 0,03 % [0,02 %] від кількості справ, в яких провадження закінчено, у тому числі значно зменшилась кількість таких справ у Господарському суді Івано-Франківської області — 2, або 0,086 % [28, або 1,2 %], Господарському суді Хмельницької області — 1, або 0,04 % [4, або 0,15 %]; тоді як понад строк, передбачений положеннями ст. 69 ГПК, розглянуто господарськими судами областей: Херсонської — 20 справ, або 0,7 % [0], Черкаської — 5, або 0,2 % [0], Житомирської — 3, або 0,13 % [0], Кіровоградської — 2, або 0,12 % [0], Закарпатської — 1, або 0,05 % [0]. Водночас кількість рішень та ухвал господарських судів, розісланих учасникам судового процесу із порушенням процесуального строку, встановленого ст. 87 ГПК, збільшилася до 40 [21], із них 8 — Господарським судом м. Севастополя та господарськими судами областей: 22 — Миколаївської, 6 — За-

карпатської, 3 — Черкаської, 1 — Хмельницької. Суди не розглянули 33,6 тис. справ, що порівняно з 2010 р. на 18,1 % менше, або 16,3 % [18,9 %] від тих, що перебували у провадженні; із них провадження зупинено у 9 тис. справ, або 26,8 % [24,6 %] від нерозглянутих.

У 2011 р. дещо зменшилася кількість майнових спорів про виконання господарських договорів та з інших підстав на 7,1 % і становила 86,7 тис., водночас збільшилася їх питома вага від кількості справ, провадження в яких закінчено, — 68,7 % [68 %], тобто вони становлять переважну більшість у структурі вирішених справ. У тому числі 52,7 тис. спорів пов'язано з розрахунками за продукцію, товари та послуги, або 60,8 % [64 %] від усіх майнових спорів. Також зменшилася кількість розглянутих справ: про визнання актів недійсними — на 22,1 % і становила 1,7 тис., їх частка у структурі справ — 1,3 % [1,6 %]; інших позадоговірних немайнових спорів — на 26 % і становила 11,4 тис., або 9 % [11,2 %]. Кількість вирішених справ про банкрутство зменшилася на 2,2 % і становила 10,4 тис., але їх частка у структурі розглянутих справ дещо збільшилася — 8,2 % [7,7 %]. Також дещо збільшилася частка справ про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними — 12,4 % [11,2 %]; закінчено провадження в 15,6 тис. справ, що також на 2 % більше.

У межах провадження та на стадії їх виконання суди прийняли 94,5 тис. судових рішень, що на 2,9 % менше, ніж у 2010 р.; у тому числі кількість таких рішень у справах про банкрутство зменшилася на 5,9 % і становить 56,4 тис. Водночас у справах із майнових спорів про виконання господарських договорів та з інших підстав їх кількість збільшилася на 10,9 % і становить 26,1 тис.; про укладення, зміну, розірвання договорів та визнання їх недійсними кількість справ збільшилася на 11,4 % і становить 5,7 тис.

За межами провадження прийнято 841 судові рішення, що на 12,6 % більше; із них про вжиття запобіжних заходів до порушення провадження у справі — 122 [147]. За нововиявленими обставинами переглянуто 666 рішень та ухвал, що на 9,5 % більше.

На виявлені під час вирішення господарського спору порушення законності чи недоліки в діяльності місцеві господарські суди постановили та надіслали 881 окрему ухвалу, що на 13,6 % менше, ніж у 2010 р., та 202 інформації із зазначених питань, що на 13,5 % більше. Для вирішення питання про порушення кримінальної справи органам внутрішніх справ і прокурорам надіслано 396 повідомлень про виявлені у діяльності працівників підприємств та організацій порушення законності, що на 6,2 % менше. Надійшло 446 відповідей про виконання окремих ухвал, розгляд повідомлень та інформацій судів, або 30,2 % [22,3 %] від усіх надісланих судами.

У 2011 р. до апеляційних судів з розгляду господарських справ надійшло на розгляд 47,3 тис. апеляційних скарг, подань на судові рішення місцевих господарських судів, що всього на 1,9 % менше порівняно з 2010 р., тобто в апеляційному порядку оскаржено 17,6 % [17,5 %] від кількості постановлених ними процесуальних документів. Відмовлено у прийнятті до провадження за

1 тис. апеляційних скарг, подань, що на 40,9 % менше, або 1,9 % [3,1 %] від кількості тих, що перебували на розгляді; відмовлено у відновленні пропущеного строку за 1,9 тис. апеляційних скарг, що на 57,6 % більше; повернено з різних підстав — 7,2 тис., що на 42,3 % більше, або 13,8 % [9,3 %]. За апеляційними скаргами, поданнями суди закінчили провадження у 38,9 тис. справ, що всього на 0,8 % більше, їх питома вага також дещо збільшилась і становила 74,4 % [70,6 %] від тих, що перебували на розгляді.

В апеляційному порядку скасовано чи змінено 11,1 тис. процесуальних документів місцевих господарських судів, або 4,1 % [3,9 %] від ухвалених цими судами. У тому числі скасовано 9,8 тис., із них скасовано 6,4 тис. рішень, або 6,8 % [6,1 %] від постановлених. Найбільший відсоток скасованих і змінених в апеляційному порядку судових рішень, прийнятих місцевими господарськими судами АР Крим, — 5,8 % [5,1 %], областей: Миколаївської — 6,3 % [8,4 %], Одеської — 6,3 % [5,9 %], Рівненської — 4,8 % [4,1 %], а також м. Києва — 5,4 % [5 %]. Також в апеляційному порядку скасовано та змінено 5 [13] процесуальних документів, ухвалених місцевими загальними судами у справах зі спорів у сфері корпоративних правовідносин.

На розгляд до Вищого господарського суду України у 2011 р. надійшло 29,9 тис. справ за касаційними скаргами, що на 6,7 % більше порівняно з 2010 р. Збільшилась як кількість, так і питома вага касаційних скарг, повернутих із різних підстав. Так, повернено 10,1 тис. касаційних скарг, що на 26,7 % більше, або 30,5 % [22,8 %] від кількості справ, що перебували на розгляді. Водночас майже вдвічі зменшилась як кількість, так і питома вага касаційних скарг, за якими відмовлено у прийнятті до провадження — 1,1 тис., що на 48,7 % менше, або 3,4 % [6,2 %]. За касаційними скаргами розглянуто 19,6 тис. справ, або 59,3 % [58,5 %] від кількості тих, що перебували на розгляді.

У касаційному порядку Вищий господарський суд України скасував і змінив 5,9 тис. процесуальних документів, або 2,2 % [2,5 %] від кількості прийнятих місцевими господарськими судами. У тому числі із залишенням у силі процесуальних документів, ухвалених місцевими господарськими судами, скасовано 977 постанов апеляційних судів з розгляду господарських справ, або 18,3 % від кількості постанов, скасованих у касаційному порядку; 798 рішень, або 0,8 % [0,8 %] від кількості прийнятих місцевими господарськими судами.

На розгляд до Вищого господарського суду України минулого року також надійшло 2,4 тис. заяв про перегляд судових рішень господарських судів Верховним Судом України. Вищий господарський суд України відповідно до положень ст. 111²¹ ГПК постановив 132 ухвали про допуск господарських справ до провадження у Верховному Суді України; за 2,2 тис. заяв вилучено ухвали про відмову в допуску до провадження.

У 2011 р. на виконання положень статей 111^{14–28} ГПК у провадженні Верховного Суду України перебувало 145 заяв про перегляд судового рішення у господарських справах з мотивів неоднакового застосуванням судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права чи встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом. Відкрито провадження у справі за 142 заявами. Розглянуто 137 справ, із яких відмовлено у задоволенні за 73 заявами; скасовано судові рішення у 64 господарських справах.

Звернення до виконання рішень судів

У 2011 р. суди в основному дотримувалися строків звернення до виконання судових рішень у цивільних, адміністративних, кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення. Водночас, згідно з даними ДСА, з порушенням строків, передбачених КПК, суди звернули до виконання: 205 ухвал (постанов) у кримінальних справах, що на 86,4 % більше, ніж у 2010 р., та 840 вироків, що на 65,4 % більше, або 0,5 % [0,3 %] від кількості постановлених судами першої інстанції; у тому числі стосовно осіб, які трималися під вартою, — 147, що також на 54,7 % більше. Із порушенням вимог, передбачених ч. 1 ст. 104 ЦПК, суди надіслали боржникам 27,1 тис. судових наказів, або 4,8 % [0,7 %] від кількості виданих.

Минулого року загальні суди в частині майнових стягнень передали на виконання 2 млн 772,8 тис. виконавчих документів, що на 13,6 % більше, ніж у 2010 р., за якими підлягало стягненню 23 млрд 974 млн 483 тис. грн. У тому числі майже 35 тис. виконавчих листів про відшкодування збитків, завданих злочинами, що на 11,9 % менше, але сума, що підлягала стягненню, збільшилась майже у 5 разів і становила 2 млрд 114 млн 554,7 тис. грн; 1 млн 161,1 тис. — рішень в адміністративних справах, що у 2,4 раза більше, на суму 15 млрд 716 млн 771,4 тис. грн; 580,5 тис. — постанов у справах про адміністративні правопорушення, що на 20,2 % менше, на суму 243 млн 784 тис. грн; 23,3 тис. — про виконання рішень у трудових спорах, на суму 688 млн 508,3 тис. грн; 83 тис. — про стягнення аліментів. Про стягнення судового збору — 439,2 тис. документів на суму 47 млн 846,1 тис. грн.

Матеріали проведеного аналізу свідчать про те, що суди загальної юрисдикції минулого року загалом забезпечили належний рівень здійснення судочинства у цивільних, адміністративних, господарських, кримінальних справах і справах про адміністративні правопорушення. Водночас виявлені недоліки в організації здійснення судочинства, захисті судами порушених прав та інтересів фізичних, юридичних осіб і держави свідчать про потребу в подальшому вдосконаленні законодавства.